

LEERWIJZER
KLAS 3 mavo
2026-2027

Voorwoord

Ter Apel, september 2026

Beste leerling,

Voor je ligt de LEER *WIJZER!* voor het 3^e leerjaar van onze mavo. De LEER *WIJZER!* informeert jou en jouw ouder(s)/verzorger(s) over alles wat te maken heeft met toetsing. Deze LEER *WIJZER!* is meer dan een opsomming van toetsen die in een schooljaar gemaakt worden: hierin beschrijven we ook wat we onze leerlingen in een schooljaar willen leren en welke doelen we stellen.

De LEER *WIJZER!* bestaat uit twee delen: allereerst tref je het algemene gedeelte aan en in het tweede gedeelte wordt vakspecifieke informatie beschreven.

Belangrijke zaken uit het eerste gedeelte:

- wat moet er gebeuren als jij op een toetsmoment ziek bent?;
- hoe zit het met eventuele herkansingsmogelijkheden?;
- hoe zien de bevorderingsnormen eruit?;

In het tweede gedeelte kun je o.a. lezen:

- hoeveel toetsen er per vak zijn en waarover gaan ze (leerstofomschrijving);
- of een toets onderdeel van het schoolexamen is en hoe zwaar een toets meetelt;
- op welke manier (bijvoorbeeld mondeling) de toets afgenomen wordt.
- wat willen we je leren?
- welke doelen stellen we?

Kortom, je doet er verstandig aan om de LEER *WIJZER!* regelmatig te raadplegen.

Wat ik ook even onder de aandacht wil brengen is het toetsrooster. Het toetsrooster is eveneens te vinden op de website van onze school (knop 'ROOSTER') en is jou behulpzaam om je studieplanning vroegtijdig af te stemmen.

Sommige onderdelen behoren tot het schoolexamen (SE) (zie het PTA, Plan van Toetsing en Afsluiting). Bedenk goed dat handelingsdelen (bijvoorbeeld handelingsopdrachten bij CKV) en praktische opdrachten (bijvoorbeeld stage) moeten worden afgesloten met de kwalificatie 'voldoende' (V) of 'goed' (G). Als je deze onderdelen van het schoolexamen niet in orde hebt, kan uiteindelijk bij de (eind)cijferbepaling in het examenjaar niet de slaag-/zakregeling (artikel 49 van het Eindexamenbesluit) worden toegepast, waardoor je geen diploma kunt ontvangen.

Namens het mavo-team wens ik jou een succesvol schooljaar toe.

Met vriendelijke groeten,

Mevr. V. Jalvingh,
teamleider vmbo-bovenbouw
E: v.jalvingh@rsgterapel.nl
T: 0599 581 226

Inhoud

Voorwoord	2
Inleiding.....	4
1. De vakken.....	4
2. Het eindexamen	5
2.1. <i>Wijziging vakkenpakket</i>	5
2.2. <i>Herkansingsregeling</i>	5
2.3. <i>Inhalen van (schoolexamen)toetsen</i>	5
2.4. <i>Herexamen schoolexamen maatschappijleer 1</i>	5
3. Stage.....	5
4. Examenreglement mavo 2026-2028.....	6
Leerwijzer: Nederlands.....	7
Leerwijzer: Frans	10
Leerwijzer: Duits.....	12
Leerwijzer: Engels	13
Leerwijzer: Geschiedenis.....	15
Leerwijzer: Aardrijkskunde.....	17
Leerwijzer: Economie	18
Leerwijzer: Wiskunde	25
Leerwijzer: NaSk1	27
Leerwijzer: NaSk2/Scheikunde.....	29
Leerwijzer: Biologie	32
Leerwijzer: Praktijkgericht Programma.....	37

Inleiding

In de bovenbouw van het mavo is, volgens het toetsrooster, een aantal momenten waarop jouw kennis en vaardigheden worden getoetst. Naast toetsen die alleen van belang zijn voor de overgang van klas 3 naar klas 4, zijn er vanaf het 3^e leerjaar ook al toetsen die onder het schoolexamen (SE) vallen. Let op: deze toetsen zijn dus al van invloed op het uiteindelijke eindexamencijfer.

1. De vakken

Het mavo is de schoolsoort in het vmbo die nog niet gericht is op een bepaald beroep en bedoeld is voor leerlingen die niet veel moeite hebben met studeren en daarmee voorlopig nog willen doorgaan.

In onderstaand overzicht staan de vakken per leerjaar:

3 ^e leerjaar	4 ^e leerjaar
Nederlands	Nederlands
Frans *	Frans *
Duits *	Duits *
Engels	Engels
aardrijkskunde	aardrijkskunde *
wiskunde	wiskunde *
geschiedenis	geschiedenis *
biologie *	biologie *
economie *	economie *
natuur- en scheikunde I *	natuur- en scheikunde I *
natuur- en scheikunde II	natuur- en scheikunde II *
Profielwerkstuk	maatschappijleer 1
culturele en kunstzinnige vorming I (CKV)	
lichamelijke opvoeding	lichamelijke opvoeding
rekenen	rekenen

* = keuzevakken

2. Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het eerder genoemde schoolexamen (SE) en het centraal (landelijk) examen (CE).

Alhoewel het schoolexamen voor de meeste vakken in het 4^e leerjaar begint, starten enkele vakken reeds in het 3^e leerjaar met onderdelen van het schoolexamen. Bij de vakspecifieke informatie in het tweede gedeelte kun je zien om welke toetsen het gaat. Bovendien kun je zien met welke weging toetsen meetellen voor de overgang en/of het schoolexamen.

Het vak maatschappijleer 1 kent alleen een schoolexamen en wordt in het 4e leerjaar afgesloten. Het op gehelen afgeronde eindcijfer van maatschappijleer 1 is één van de eindcijfers in het 4e leerjaar dat volwaardig meetelt in de slaag-/zakregeling.

Om toelaatbaar te zijn tot het centraal examen moet het schoolexamen voor aanvang van het

eerste tijdvak van het centrale schriftelijk eindexamen (zoals vastgesteld zijn afgerond).

2.1. Wijziging vakkenpakket

In bijzondere gevallen bestaat de mogelijkheid om tot de herfstvakantie van vakkenpakket te wisselen. Hiervoor zal de leerling contact met de decaan en betrokken docent(en) moeten opnemen. Een van de voorwaarden is dat de gewenste wijziging cluster- en roostertechnisch past.

2.2. Herkansingsregeling

Voor de herkansbare toetsen die in het 3e en 4e jaar onder het schoolexamen vallen geldt de volgende herkansingsregeling:

- In leerjaar 3 mag één schoolexamen herkanst worden;
- In leerjaar 4 mogen twee schoolexamens herkanst worden met een maximum van één herkansing per vak;
- In het PTA staat aangegeven welke schoolexamens herkansbaar zijn;
- Voor maatschappijleer en rekenen geldt een speciale regeling;
- Een leerling die zonder opgaaf van geldige reden niet verschijnt bij een herkansing, heeft daarmee het recht op de betreffende herkansing verspeeld;

Wanneer een leerling doubleert in klas 3 of wordt afgewezen bij het examen, zal hij/zij het daaropvolgend jaar alles moeten overdoen. Voor deze leerling start de herkansingsregeling opnieuw. Indien een leerling doubleert in klas 3 en het profielwerkstuk in de mavo is met een voldoende afgesloten, dan blijft dit resultaat behouden voor het daaropvolgende jaar. De stage moet wel opnieuw worden gelopen en met een voldoende worden afgerond.

2.3. Inhalen van (schoolexamen)toetsen

Door ziekte en wegens overmacht gemiste toetsen kunnen worden ingehaald. Het moment van inhalen wordt in samenspraak tussen leerling en docent bepaald en zal in de meeste gevallen plaatsvinden op het centrale inhaalmoment. Ter bekrachtiging van de afspraak wordt een afsprakenbriefje zowel door de leerling als de docent ondertekend. Als de leerling, ondanks de vastgelegde afspraak, zonder geldige reden afwezig is tijdens het inhaalmoment wordt het cijfer 1 toegekend. Mocht het in het laatste geval gaan om een schoolexamentoets, dan kan de leerling gebruik maken van de bovengenoemde herkansingsregeling.

2.4. Herexamen schoolexamen maatschappijleer 1

Omdat het vak maatschappijleer 1 een wettelijk verplicht vak in de mavo is, alleen een schoolexamen kent en volwaardig meetelt in de slaag-/zakregeling, is wettelijk bepaald dat de school een herexamen voor het schoolexamen maatschappijleer 1 moet aanbieden. Als het **gemiddelde** cijfer van maatschappijleer onvoldoende is ($< 5,5$), wordt een leerstofomvattende toets gemaakt. Het cijfer voor deze toets wordt uiteindelijk toegekend en aan de eindcijferlijst voor het vak maatschappijleer 1 toegevoegd.

3. Stage

Het programma van het 3e leerjaar van de mavo omvat een (snuffel)stage van één week. De procedure en eisen staan beschreven in het stagewerkboek. Om bevorderd te kunnen worden naar het 4e leerjaar dient de snuffelstage afgerond te zijn met ten minste de kwalificatie **‘voldoende’**.

4. Examenreglement mavo 2026-2028

Voor de gehele tekst van het examenreglement mavo 2026-2028 wordt u doorverwezen naar de ELO in het leerlingvolgsysteem Magister.

Vak: Nederlands
Studie: Mavo 3

Code	Leer <i>wijzer!</i> Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Leerdoelen. Je kunt: - informatieve teksten lezen en op basis daarvan je mening vormen; - de kenmerken en de structuur van een overtuigende opschrijven; - de tekst verdelen in inleiding, middenstuk en slot; - het doel, het onderwerp en de hoofdgedachte van een tekst noteren; - tekstverbanden herkennen (opsommend, chronologisch, toelichtend, concluderend, redengevend en oorzakelijk verband) aan de hand van signaalwoorden; - meningen, argumenten en conclusies in de tekst herkennen; - relaties tussen teksten beoordelen. Vaardigheid: lezen en woordenschat Inhoud: Thema A Geluk §1 en 2. Meer dan lezen 1 § 1 t/m 4. Bijbehorende paragrafen woordenschat.	S	45	15
PW2	Leerdoelen. Je kunt een geleide zakelijke brief schrijven volgens de voorgeschreven conventies, met passend taalgebruik en een correcte spelling. Vaardigheid: schrijven Inhoud: Thema C Changemakers §1, §2 en §4. Formuleren §1, §2 en §3, spelling §1 en §2, werkwoorden §10 t/m §12.	S	90	20
PW3	Leerdoelen: Je kunt informatie verzamelen, bronnen gebruiken, een spreekschema opstellen en gebruiken, een ppt maken, feedback ontvangen en geven. Vaardigheid: spreken en luisteren Inhoud: Thema B Leefwereld §4, Thema C Changemaker §3, § 5,3 (bewerkt). Kopieën van de docent.	S /M	10	15
PW 4	Leerdoelen. Taal. Je kunt: -omschrijven wat etymologie is; -woordgrapjes en ironie herkennen -het verschil tussen verbale en non-verbale communicatie en op welke manier het een rol speelt in de communicatie - je kent de betekenis van spreekwoorden en uitdrukkingen;	S	45	15

	- je kan omschrijven wat miscommunicatie inhoudt en aangeven waardoor het is ontstaan. Grammatica. Je kunt de zinsdelen pv, ow, wg ,lv, mw en bwb benoemen in een zin. Woordsoorten: Je kunt de werkwoorden, lidwoorden, zelfstandig naamwoorden, bijvoeglijk naamwoorden, voorzetsels, voegwoorden, het persoonlijk, bezittelijk, aanwijzend en vragend voornaamwoord van een zin benoemen. Je kunt enkelvoudige en samengestelde zinnen herkennen. Werkwoordspelling. Vaardigheid: taalverzorging Inhoud: 4 Taal §1 t/m 5. 5 Grammatica §1 woordsoorten en zinsdelen §2 en 3. Spelling § 3 t/m 7, werkwoorden §10 en 13.			
PW5	Leerdoelen. Je kunt beschrijven: -verschillende genres; -het onderwerp van een verhaal benoemen; -de boodschap van een verhaal formuleren; - de verhaalpersonages en de ontwikkeling van de hoofdpersoon beschrijven; -de verhaallijnen herkennen; - gedichten met een vaste vorm herkennen; -eindrijm, beginrijm en klankrijm herkennen; Je kunt beeldspraak herkennen, een persoonlijke reactie geven en toelichten op een tekst. Je kunt beeldend schrijven. Vaardigheid: analyseren en reflecteren op fictie. Inhoud: 3 Fictie § 1 t/m 5, Thema A Geluk §3. Kopieën van de docent.	S	45	15
PW6	Leerdoelen: als pw 1 lezen en tekstverbanden doel-middel, vergelijking en voorwaarde, gebruik passende signaalwoorden. Een relatie kunnen leggen tussen tekst en beeld en de functie van afbeeldingen kunnen benoemen. Bijbehorende paragrafen woordenschat. Vaardigheid: lezen en woordenschat Inhoud: Meer dan lezen §1 t/m 6.	S	90	20
	Opmerkingen: S = schriftelijke toets; M = mondeling Afhankelijk van de leerbehoefte van de klas kan de docent besluiten bepaalde onderdelen toe te voegen en/of te laten vervallen. Fictie- en portfolio-opdrachten moeten compleet zijn en met een voldoende zijn beoordeeld.	HD		

	Gebruikte methode: Nieuw Nederlands 7 ^e ed. vmbo- gt 3			
--	--	--	--	--

Vak: Frans
Studie: Mavo 3

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Methodetoets Leerdoelen: Je kunt het bijvoeglijk naamwoord gebruiken; je kunt de regelmatige werkwoorden op –re vervoegen. Je kunt vertellen over je vrienden en social media. Vaardigheid: schrijfvaardigheid Inhoud: hoofdstuk 1 Grandes Lignes 3 vmbo 6e	S	45	10
PW2	Methodetoets Leerdoelen: Je kunt à en de plus lidwoord gebruiken, je kunt de regelmatige ww op –ir vervoegen. Je kunt vertellen over je vrije tijd. Vaardigheid: schrijfvaardigheid Inhoud: hoofdstuk 2 Grandes Lignes 3vmbo 6e	S	45	15
PW3	Luistervaardigheid 1 Leerdoelen: Je kunt de belangrijkste informatie uit korte luisterteksten begrijpen Vaardigheid: luistervaardigheid Inhoud: kijk- en luistertoetsen cito (kbl/mavo)	S	90	15
PW4	Leesvaardigheid 1 Leerdoelen: Je kunt eenvoudige teksten begrijpen en verklaren Vaardigheid: intensieve leesvaardigheid Inhoud: examenteksten cito kbl/mavo	S	90	15
PW5	Gespreksvaardigheid Leerdoelen: Je kunt een presentatie geven over het dagelijks leven en/of de actualiteit Vaardigheid: spreekvaardigheid Inhoud: vlog/mondeling	M	V	15
PW6	Leesvaardigheid 2 (TW4) Leerdoelen: Je kunt eenvoudige teksten begrijpen en verklaren. Vaardigheid: intensieve leesvaardigheid Inhoud: examenteksten cito kbl/mavo	S	90	15

SO	Leerdoelen: tussentijdse evaluatie Vaardigheid: variabel Inhoud: hoofdstuk 1 t/m 5 Grandes Lignes	S	V	15
Opmerkingen: S = schriftelijk schoolexamen PO = praktische opdracht P = practicum M = mondeling				

Vak: Duits
Studie: Mavo 3

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Leerdoelen: ik kan over het weer praten/het weer beschrijven. Vaardigheid: Schrijfvaardigheid (woordenschat en grammatica) Inhoud: methodetoets hoofdstuk 1	S	45	10
PW 2	Leerdoelen: ik kan vertellen/beschrijven hoe ik me voel. Ik kan een gebeurtenis beschrijven. Vaardigheid: Schrijfvaardigheid (woordenschat en grammatica) Inhoud: methodetoets hoofdstuk 2	S	45	10
PW3	Leerdoelen: ik kan de weg vragen/wijzen en ik kan informatie vragen en geven over het openbaar vervoer. Ik kan iemand uitnodigen en een afspraak maken. Vaardigheid: Schrijfvaardigheid (woordenschat en grammatica) Inhoud: methodetoets hoofdstuk 3 + 4	S	45	10
PW4	Leerdoelen: ik kan de belangrijkste informatie uit korte luisterteksten begrijpen Vaardigheid: Luistervaardigheid Inhoud: Luistervaardigheid die aansluit bij MAVO-3.	S	45	15
PW5	Leerdoelen: Ik kan vertellen en mijn mening geven over de toekomst. Ik kan om hulp vragen en vertellen, wat er is gebeurd. Vaardigheid: Schrijfvaardigheid (woordenschat en grammatica) Inhoud: methodetoets hoofdstuk 5 + 6	S	45	10
PW6	Leerdoelen: ik kan spreken over onderwerpen uit hoofdstuk 1 t/m 6 Vaardigheid: mondeling Inhoud: spreekvaardigheid bij hoofdstuk 1 t/m 6	M	10	10
PW7	Leerdoelen: ik kan een schrijfpdracht maken Vaardigheid: Schrijfvaardigheid Inhoud: schrijfvaardigheid die aansluit bij hoofdstuk 1 t/m 6	S	45	15
PW8	Leerdoelen: vragen beantwoorden bij eenvoudige teksten Vaardigheid: Leesvaardigheid Inhoud: leesvaardigheid die aansluit bij MAVO-3	S	45	20
Opmerkingen: Tijdens het behandelen van de hoofdstukken wordt er aandacht besteed aan alle vaardigheden: lezen, schrijven, spreken en kijk-luisteren PW= proefwerk S = schriftelijk				

Vak: Engels
Studie: Mavo 3

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Leerdoelen: Ik kan de tegenwoordige tijden, aangeplakte vragen en gerunds/infinitives juist toepassen. Ik ken woorden en zinnen die te maken hebben met de wereld om je heen: het beschrijven van mensen, het starten en onderhouden van een gesprek en zeggen of je het wel/niet ergens mee eens bent. Vaardigheid: lezen, schrijven Inhoud: Chapter 1 (Stones, Grammar, vocabulary Chapter 1, Book A)	S	45	15
PW2	Leerdoelen: Ik kan de present perfect met regelmatige en onregelmatige werkwoorden juist toepassen en hulpwerkwoorden met ontkenningen gebruiken. Ik ken woorden en zinnen die te maken hebben met criminaliteit, noodgevallen en de rechtbank en ik kan een misdaad aangeven en mensen waarschuwen. Vaardigheid: lezen, schrijven Inhoud: Chapter 2 (Stones, Grammar, Vocabulary Chapter 2, Book A)	S	45	15
PW3	Leerdoelen: Het vergroten van de leesvaardigheid Vaardigheid: Lezen Inhoud: Teksten en leesboek	S	90	15
PW4	Leerdoelen: Ik kan de voorzetsels van tijd en plaats gebruiken, ik kan de bijwoorden en bijwoorden van frequentie juist gebruiken en ik kan de toekomstige tijden gebruiken. Ik ken woorden en zinnen die te maken hebben met technologie, ontwikkeling, wetenschap en onderzoek. Ook kan ik voorspellingen doen, uitvindingen beschrijven en praten over de toekomst. Vaardigheid: lezen, schrijven. Inhoud: Chapter 3 (Stones, Grammar, Vocabulary Chapter 3, Book A)	S	45	15
PW 5	Leerdoelen: Het vergroten van de kijk - en luistervaardigheid Vaardigheid: Luisteren, kijken Inhoud: Kijk-luistertoets	S	90	10
PW 6	Leerdoelen: Het vergroten van de mondelinge vaardigheid. Vaardigheid: Spreken Inhoud: Spreekvaardigheid (reader spreekvaardigheid)	M	15	10

PW 7	Leerdoelen: Het vergroten van de leesvaardigheid Vaardigheid: Lezen Inhoud: Teksten	S	90	15
So's	Leerdoelen (afhankelijk van de overhoring): Het vergroten van de kennis t.a.v. woorden, zinnen, grammatica, onregelmatige werkwoorden	S	20	5
Opmerkingen: S = schriftelijk M = mondeling				

Vak: Geschiedenis**Studie: Mavo 3**

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Thema 1 – Wereldhandel en kolonisatie Leerdoelen: De leerling kan herkennen en beschrijven: hoe de Nederlanders terechtkwamen in Azië en Amerika en op welke wijze zij daar handeldreven; hoe de koloniën zijn ontstaan en hoe die zich hebben ontwikkeld. De leerling kan herkennen en beschrijven: op welke wijze de koloniale relatie tussen de koloniën en Nederland zich in de loop der tijd ontwikkeld hebben en bijgedragen heeft aan het streven naar hun onafhankelijkheid; hoe de Japanse bezetting van Nederlands-Indië is verlopen en op welke wijze de Japanners hebben bijgedragen aan de onafhankelijkheid van Indonesië. Inhoud: GWP 3/4: H1 en § 5.1	S	45	25
PW2	Thema 2 – Industrialisatie + verzorgingsstaat Leerdoelen: De leerling kan herkennen en beschrijven hoe het proces van industrialisatie de Nederlandse samenleving ingrijpend veranderd heeft vanaf de tweede helft van de 19e eeuw. De leerling kan herkennen en beschrijven: hoe de verhoudingen tussen werkgevers en arbeiders veranderden en op welke wijze arbeiders verbeteringen probeerden af te dwingen; hoe crisis en bloei elkaar afwisselen in een industriële samenleving; hoe Nederland is veranderd in een postindustriële samenleving. De leerling kan een omschrijving geven van de woon- en werkomstandigheden in Nederland in 19e eeuw en beschrijven hoe de armen in die tijd werden geholpen De leerling kan: een omschrijving geven van hoe de eerste sociale wetten tot stand kwamen; herkennen en beschrijven hoe na de Tweede Wereldoorlog werd geprobeerd om armoede structureel te bestrijden; herkennen en beschrijven hoe sinds de jaren zeventig van de twintigste eeuw de verzorgingsstaat onder druk is komen te staan door economische crises, vergrijzing en oplopende zorgkosten. Inhoud: GWP H2 en § 5.3	S	45	25
PW3	Thema 3 – De tijd van de wereldoorlogen Leerdoelen: De leerling kan herkennen en beschrijven: hoe de Eerste Wereldoorlog is ontstaan en hoe die oorlog verliep. De leerling kan herkennen en beschrijven: wat er in het Verdrag van Versailles staat en welke gevolgen dat verdrag kreeg voor het naoorlogse Duitsland; hoe Oostenrijk-Hongarije werd opgesplitst in verschillende landen en	S	45	25

	welke gevolgen dat kreeg; hoe Mussolini in Italië aan de macht is gekomen; wat het fascisme inhoudt; hoe de economische crisis in de VS wereldwijze gevolgen kreeg; hoe Adolf Hitler aan de macht kwam en welke maatregelen hij trof om alleenheerser te worden; wat het nationaalsocialisme inhoudt; wat de rassenleer inhoudt en welke gevolgen dat kreeg voor bijvoorbeeld de Joden. Leerdoelen: De leerling kan herkennen en beschrijven: hoe de Tweede Wereldoorlog is ontstaan; hoe die oorlog verliep; hoe de Duitse bezetting van Nederland ging en hoe de Nederlanders op die bezetting reageerden; hoe de jodenvervolgving zich ontwikkelde. Inhoud: GWP H3 en H4			
--	--	--	--	--

PW4	Thema 4 – Het Midden-Oosten Leerdoelen: De leerling kan herkennen en beschrijven: hoe de islam is ontstaan en hoe de Arabieren die godsdienst in korte tijd hebben kunnen verspreiden over een groot gebied en hoe de opkomst, het verloop en het verval van het Ottomaanse Rijk is verlopen. De leerling kan herkennen en beschrijven: hoe het moderne Israël is ontstaan en welke gevolgen dat (nog steeds) heeft voor de Palestijnen; hoe Israël in conflict kwam met de Arabische wereld en hoe de huidige conflicten in het Midden-Oosten de wereld in zijn greep houdt. Inhoud: GWP H6	S	45	25
-----	--	---	----	----

Vaardigheden:

De leerling kan: de bruikbaarheid van een bron vaststellen; informatie uit diverse bronnen halen; historische informatie kritisch beoordelen, zoals onderscheid maken tussen feiten, verzinsels en meningen; historische indelingen gebruiken; historische gegevens in hun context plaatsen; verbanden leggen tussen ontwikkelingen en gebeurtenissen; situaties en verschijnselen uit verschillende tijdvakken met elkaar en met het heden vergelijken; in ontwikkelingen verandering en continuïteit herkennen en onderscheiden; oorzaken en gevolgen onderscheiden, zoals oorzaken van meer en minder belang; historische gegevens verwerken in bijvoorbeeld samenvattingen of uittreksels; begrijpen dat gedrag en ideeën van mensen worden bepaald door hun standplaatsgebondenheid, oftewel door hun plaats, tijd en achtergronden; begrijpen dat hedendaagse en toekomstige verschijnselen worden beïnvloed door historische gebeurtenissen en verschijnselen; uitleggen wat historische situaties en verschijnselen te maken hebben met het heden en het eigen leven; conclusies trekken; een standpunt innemen en met argumenten uitleggen.

Opmerkingen:

S = schriftelijk schoolexamen

PO = praktische opdracht

P = practicum

M = mondeling

Methode: Geschiedenis Werkplaats VMBO-kgt 3/4 (GWP 3/4)

Vak: Aardrijkskunde**Studie: Mavo 3**

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %	Weging SE %
SE1	Arm en rijk H1 + H2 + De brug	S	45	25	5
SE2	Grenzen van identiteit H5 + H6 + De brug	S	45	25	5
SE3	PO Conflictgebieden	PO	V	25	5
SE4	Bronnen van energie H3 + H4 + De brug	S	45	25	5
Opmerkingen: S = schriftelijk schoolexamen PO = praktische opdracht P = practicum M = mondeling Zie ook PTA Mavo					

Vak: Economie
Studie: Mavo 3

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Hoofdstuk 1 'Hoe welvarend ben jij?' Hoofdstuk 2 'Wat voor consument ben jij?' Leerdoelen: De leerling leert/kan: • Twee soorten behoeften benoemen en onderscheiden • Uitleggen wat schaarste betekent in de economie • Benoemen wat bepalend is voor je welvaart • Rekenen met percentages • Beschrijven door wie ik als consument wordt beïnvloed • Uitleggen wat marketing is en waaruit de marketingmix bestaat • Soorten reclame benoemen en onderscheiden • Rekenen met percentages • Benoemen welke inkomsten en uitgaven je kan hebben • Uitleggen waarom budgetteren nodig is en hoe je dat doet • Berekeningen maken die je nodig hebt bij budgetteren • Hoe je een verandering in procenten kunt berekenen • Wat inflatie is • Wat de gevolgen van inflatie zijn voor je koopkracht • Hoe je veranderingen van lonen en prijzen kunt vergelijken • Hoe je berekeningen maakt met behulp van indexcijfers • Wat consumentenorganisaties voor jou als consument doen • Waar je als consument op kunt letten voor je iets koopt • Hoe je prijzen omrekent naar een standaardhoeveelheid • Hoe je sterker staat als consument en wat een keurmerk is • Hoe je een prijsverschil in procenten uitrekent • Wat het consumentenrecht regelt	PW	45	20

	• Welke wetten je beschermen tegen onveilige producten • Welke wetten je een bedenktijd geven bij bepaalde aankopen • Waar je als consument je recht kunt halen • Wat de woningmarkt is • Wanneer je recht hebt op huurtoeslag • Welke kosten je hebt als je een huis koopt • Wat een hypothecaire lening is • Welke gemeentelijke heffingen je betaalt • Welke invloed jij als consument hebt op het milieu • Hoe je de energiekosten voor een gezin berekent • Met welke maatregelen je het milieu kunt sparen • Wat maatschappelijke kosten zijn			
SO1	Hoofdstuk 3 ‘De bank en jouw geld’ Leerdoelen: De leerling leert/kan: • Wat het verschil is tussen directe ruil en indirecte ruil • Welke geldfuncties er zijn • Welke soorten geld er zijn • Hoe je het saldo op je betaalrekening controleert • Welke manieren van betalen er zijn • Welke spaarmotieven je kunt hebben • Wat voor verschillen er in spaarrekeningen zijn • Hoe je enkelvoudige rente berekent • Hoe je samengestelde rente berekent • Wat het gevolg is van inflatie voor je spaargeld • Welke redenen je kunt hebben om te lenen • Hoe je de kosten van een lening berekent • Welke soorten leningen er zijn • Waarom een koop op afbetaling ook een lening is • Wat de rol van banken is bij vraag en aanbod van geld • Welke voor- en nadelen er zijn als je geld belegt in plaats van spaart • Wat vreemde valuta zijn en hoe je de wisselkoers gebruikt • Hoeveel vreemd geld je krijgt voor een bedrag in euro’s • Hoe je een bedrag in vreemd geld omrekent naar euro’s	SO	30	10

PW2	Hoofdstuk 4 ‘Kies je voor zekerheid?’ Leerdoelen: De leerling leert/kan: • Wanneer het zin heeft om een verzekering af te sluiten • De premie van een verzekering vast te stellen • Hoe je de kosten van een verzekering berekent • Hoe je de schadevergoeding kunt berekenen • Dat je aansprakelijkheid voor schade aan anderen kunt verzekeren • Wat voor verzekeringen je voor een huis nodig hebt • Hoe je voor woonhuisverzekeringen de premie berekent • Wat het gevolg is als je onvoldoende verzekerd bent • Hoe je kunt voorkomen dat je ongemerkt te laag verzekerd raakt • Wanneer je een WA-verzekering of WA+cascoverzekering kunt nemen • Waardoor er verschillen zijn in de premie van een scooter- en autoverzekering • Hoe je premie omlaag gaat als je schadevrij rijdt, maar stijgt als je schade claimt • Wat je kan helpen om een geschikte verzekering te vinden • Waarvoor je een zorgverzekering nodig hebt • Hoe de zorgverzekering betaalbaar blijft • Waarop je moet letten als je een hoger eigen risico neemt • Hoe bij zorgverzekeringen solidariteit een rol speelt	PW	45	20
PW3	Hoofdstuk 5 ‘Is er werk voor jou?’ Hoofdstuk 6 ‘Productie en markt’ Leerdoelen: De leerling leert/kan: • Wat voor redenen je kunt hebben om te werken • Waarvan de hoogte van je loon afhankelijk is • Hoe je je nettoloon kunt berekenen • Wat het verschil is tussen wit, grijs en zwart werk • Wat je minstens moet verdienen en hoe je dat omrekent voor een deeltijdbaan • In welke groepen je de productie kunt indelen • Hoe in bedrijven het werk verdeeld wordt • Wat een zelfstandige, een eenmanszaak en een zzp’er is	PW	45	20

	• Wat een vof is			
--	--	--	--	--

	• Wat het verschil is tussen een nv en bv • Wat de arbeidsmarkt en werkgelegenheid is • Wanneer je bij de beroepsbevolking hoort • Hoe de wet regelt dat iedereen kans heeft om te werken • Welk deel van de mensen actief is op de arbeidsmarkt • Wat werkloosheid is en wat de gevolgen zijn als je je baan verliest • Wat het UWV voor je kan doen als je werkloos bent • Wat conjuncturele werkloosheid is • Wat structurele werkloosheid is • Wat het verschil is tussen frictiewerkloosheid, seizoenwerkloosheid en regionale werkloosheid • Wat productiefactoren zijn • Wat het verband is tussen toegevoegde waarde en de inkomens • Hoe elk bedrijf in een bedrijfskolom waarde toevoegt • Het verschil tussen arbeidsintensief en kapitaalintensief produceren • Hoe je afschrijving berekent • Wat de brutowinstopslag is en hoe je daarmee de verkoopprijs kunt berekenen • Hoe je de consumentenprijs berekent • Hoe je de btw vanuit de consumentenprijs berekent • Wat het verschil is tussen afzet en omzet en hoe je de omzet berekent • Wat het verschil is tussen brutowinst en nettowinst			
--	---	--	--	--

	en hoe je deze beide berekent • Wat het verschil is tussen een concrete markt en een abstracte markt • Hoe de prijs invloed heeft op de vraag • Hoe je met een vraaglijn en een aanbodlijn de evenwichtsprijs en -hoeveelheid kunt bepalen • De verandering van vraag of aanbod in een grafiek te tekenen • Hoe je met een marktaandeel de afzet (of omzet) kunt berekenen • Dat je productiekosten in twee groepen kunt verdelen • Wat de productiecapaciteit van een bedrijf bepaalt • Wat arbeidsproductiviteit is en hoe die kan toenemen • Hoe je de arbeidsproductiviteit kunt berekenen • Hoe bedrijven maatschappelijk verantwoord kunnen ondernemen			
--	--	--	--	--

SO2	Hoofdstuk 7 'Wie heeft het voor het zeggen?' Leerdoelen: De leerling leert/kan: • Welke overheden er zijn en wat hun taken zijn • Hoe de overheid ons gedrag beïnvloedt • Waarom de overheid bepaalde taken liever zelf uitvoert • Wat het verschil is tussen de collectieve en de particuliere sector • Wat privatisering is • Waarom er sociale zekerheid is • Waarom we samen verantwoordelijk zijn voor sociale zekerheid • Welke soorten sociale zekerheid er zijn • Hoe de sociale zekerheid betaalbaar blijft • Voorbeelden van enkele belangrijke overheidsinkomsten • Het verschil tussen directe- en indirecte belastingen • Dat sommige belastingen gebaseerd zijn op het draagkrachtbeginsel • Dat andere belastingen gebaseerd zijn op het profijtbeginsel • Wat de rijksbegroting en miljoenennota met elkaar te maken hebben • Waar de overheid op let bij haar uitgaven • Hoe een begrotingstekort of begrotingsoverschot ontstaat • Wat de staatsschuld is	SO	30	10
PW4	Hoofdstuk 8 'Over de grens' Leerdoelen: De leerling leert/kan: • Uitleggen waarom Nederland importeert • Uitleggen waarom Nederland exporteert • Met de invoerwaarde en uitvoerwaarde het saldo op de betalingsbalans berekenen • Berekenen hoe groot de import en export zijn in verhouding tot het nationaal inkomen • Uitleggen hoe een land zijn internationale concurrentiepositie kan versterken • Uitleggen waarom internationale arbeidsverdeling goed is voor de welvaart • Uitleggen wat globalisering is • Uitleggen waarom landen	PW	45	20

	protectiemaatregelen nemen			
	• Vier protectiemaatregelen benoemen en beschrijven • Uitleggen hoe de Europese Unie de handel tussen lidstaten bevordert • Uitleggen wat een interne markt is • Uitleggen welke gevolgen een verandering van de wisselkoers heeft • Uitleggen welke voor- en nadelen de Euro heeft • Het inkomen per hoofd van de bevolking berekenen • Welvaart tussen landen vergelijken • Oorzaken van armoede in ontwikkelingslanden benoemen • Problemen van ontwikkelingslanden in een vicieuze cirkel zetten • Het verschil tussen noodhulp en structurele hulp benoemen			
Opmerkingen: PW = schriftelijk proefwerk SO = schriftelijke overhoring Lesmethode: Pincode VMBO KGT 7de editie				

Vak: Wiskunde
Studie: Mavo 3

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Herkansing	Weging %
PW1	G&R KGT3 deel 1 H1: Procenten Leerdoelen/vaardigheden Berekeningen in praktijk en context kunnen maken met procenten, promille en exponenten.	S	45	nee	12,5
PW2	G&R KGT3 deel 1 H2: Meetkunde Leerdoelen/vaardigheden Kunnen werken met schaal, koers, windrichtingen en hoogte kaarten. Daarnaast kunnen tekenen van doorsneden en aanzichten.	S	45	nee	12,5
PW3	G&R KGT3 deel 1 H5: Goniometrie Leerdoelen/vaardigheden Het kunnen berekenen van hoeken, zijden en hellingspercentages met tangens en Pythagoras.	S	45	nee	12,5
PW4 (SE1)	G&R KGT3 deel 1 H4: Statistiek + H8: Getallen G&R KGT4 deel 1 H1: Statistiek en kans Leerdoelen/vaardigheden (H4) - Het kunnen werken met centrummaten, boxplot en samengesteld diagram. Leerdoelen/vaardigheden(H8) - Het kunnen rekenen met grote en kleine getallen, wetenschappelijke notatie, eenheden en verhoudingen. Leerdoelen/vaardigheden (H1) - Het kunnen werken met centrummaten, boxplot, samengesteld diagram en berekenen van kansen.	S	90	ja	20
PW5	G&R KGT3 deel 2 H7: Goniometrie Leerdoelen/vaardigheden Het kunnen berekenen van hoeken en zijden met tangens, sinus en cosinus.	S	45	nee	12,5

PW6	G&R KGT3 deel 2 H10: Grafieken en vergelijkingen Leerdoelen/vaardigheden (H10) Het kunnen werken met lineaire verbanden, som- en verschilformules en het kunnen oplossen van vergelijkingen met balansmethode en inklemmen.	S	45	nee	12,5
PW7	G&R KGT3 deel 1 H3: Formules en grafieken + deel 2 H6 Verschillende verbanden Leerdoelen/vaardigheden (H3) - Het kunnen werken met lineaire formules, grafieken en tabellen. Leerdoelen/vaardigheden (H6) - Het kunnen werken met kwadratische-, wortel-, machts- en periodieke verbanden.	S	90	nee	17,5

Vak: NaSk1
Studie: Mavo 3

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %	SE %
PW1	TOETS 1: ELEKTRICITEIT (H1) Leerdoelen: Je kunt een serie en parallel schakeling tekenen. Je kunt de weerstand, het vermogen, spanning en de stroomsterkte berekenen. Je begrijpt de theorie achter de schakeling en weet hoe de beveiliging werkt. Vaardigheden: Schakelingen kunnen maken.	S	45	20	
PW2 (SE1)	TOETS 2: HET WEER EN WARMTE (H2 + H6) Leerdoelen: Je kunt de bouw van de stoffen beschrijven en uitleggen in welke fase deze stoffen zich bevinden. Daarnaast kun je chemische reactie omschrijven. Ook kun je warmtetransport uitleggen. Vaardigheden: Je kunt de verschillende manier van warmtetransport toepassen.	S	45	15	5
PW3	TOETS 3: KRACHTEN (H3) Leerdoelen: Je kunt de verschillende krachten uitleggen en tekenen. Je kunt de zwaartekracht, de druk, het moment berekenen. Je kunt de verschillende bewegingen uitleggen en berekenen. Vaardigheden: Je kunt de hefboomwet uitvoeren, krachten meten en verschillende bewegingen uitvoeren.	S	45	15	
PW4	TOETS 4: STOFFEN EN MATERIALEN (H4 + H7) Leerdoelen: Je kunt uitleggen hoe je verschillende soorten materialen kunt toepassen. Je kunt uitleggen hoe de afvalverwerking werkt Je kunt dichtheid berekenen. Vaardigheden: Je kunt de massa en het volume van verschillende voorwerpen meten en aan de hand daarvan de dichtheid bepalen.	S	45	15	

PW5 (SE2)	TOETS 5: LICHT (H5) Leerdoelen: Je kunt schaduwen en lichtstralen tekenen. Je kunt de verschillende lenzen toepassen en berekenen wat de vergroting is. Je kunt de kleuren van de regenboog benoemen Je kunt uitleggen wat IR en UV zijn. Vaardigheden: Je kunt werken met verschillende lenzen en spiegels.	S	45	20	5
PW6 (SE3)	TOETS 6: ATOOMBOUW EN STRALING (H8) Leerdoelen: Je kunt uitleggen hoe een atoom is opgebouwd. Je kunt uitleggen hoe radioactiviteit werkt. Je kunt uitleggen welke soorten straling er zijn.	S	45	15	5
Opmerkingen: S = schriftelijk toets PO = praktische opdracht P = practicum M = mondeling					

Vak: NaSk2/Scheikunde
Studie: Mavo 3

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Hoofdstuk 1 “Stoffen en Mengsels” Leerdoelen: Aan het einde van dit hoofdstuk kunnen de leerlingen: • een aantal stofeigenschappen beschrijven. • de fasedriehoek beschrijven en toepassen. • vaststellen of een stof een zuivere stof of een mengsel is aan de wijze van smelten, stollen of koken. • de vloeibare mengsels oplossing, suspensie en emulsie van elkaar onderscheiden. • een reactieschema opstellen.	S	45	10
PW2	Hoofdstuk 2 “Water” Leerdoelen: Aan het einde van dit hoofdstuk kunnen de leerlingen: • hoe water de temperatuur op aarde beïnvloedt. • de werking van zeep/emulgator uitleggen. • Uitleggen van het verschil is tussen zuren en basen en bijpassende voorbeelden kunnen benoemen. • Je kunt de handelingswijze bij een titratie beschrijven en aan de hand van deze methode de concentratie berekenen.	S	45	10
PW 3	Hoofdstuk 3 “Mengsels scheiden Leerdoelen: Aan het einde van dit hoofdstuk kunnen de leerlingen: • De werkingen van een aantal scheidingsmethoden uitleggen en toepassen. • Uitleggen welke soorten mengsel er zijn en hier voorbeelden bij geven. • de concentratie van een oplossing op een aantal manieren berekenen. • Het massa% en volume% berekenen..	S	45	15

PW 4	Hoofdstuk 4 “Nieuwe stoffen maken” Leerdoelen: Aan het einde van dit hoofdstuk kunnen de leerlingen: • een ontledingsreactie en verbrandingsreactie beschrijven als een proces waarbij beginstoffen verdwijnen en reactieproducten ontstaan. • van een aantal elementen de symbolen herkennen.	S	45	20
	• een reactievergelijking opstellen op basis van een reactieschema en deze kloppend maken.			
PW 5	Hoofdstuk 5 “Chemische reacties” Leerdoelen: Aan het einde van dit hoofdstuk kunnen de leerlingen: • een reactieschema en bijbehorende reactievergelijking opstellen van een verbrandingsreactie. • uitleggen dat je door het wegnemen van één voorwaarden van brand een brand kunt blussen • uitleggen wat het broeikaseffect is. • De massaverhouding berekenen voor een kloppende reactievergelijking en hiermee verder rekenen.	S	45	20
PW 6	Hoofdstuk 6 “Metalen” Leerdoelen: Aan het einde van dit hoofdstuk kunnen de leerlingen: • het verschil tussen edele en onedele metalen benoemen. • toepassingen van legeringen noemen. • Uitleggen wat corrosie is en hoe je dit kunt voorkomen. • Duurzaamheid uitleggen.	S	45	15
SO	Atomen, Symbolen en Molecuulformules Je leert de symbolen van een aantal belangrijke atomen en molecuulformules van een aantal stoffen uit je hoofd.	S	1x15	5
PO	Praktische Opdracht “Scheidingsmethoden”	PO	variabel	5
Opmerkingen: S = schriftelijk schoolexamen PO = praktische opdracht P = practicum				

M = mondeling

Hoe leer ik voor de proefwerken scheikunde?

1. Begin tijdig met de voorbereiding van het proefwerk (c.a. 1 week van tevoren starten).
2. Maak voor jezelf een samenvatting met daarin de belangrijkste begrippen, regels, formules, aanpakken, etc.. en leer deze samenvatting uit je hoofd.
(tip: je mag altijd je samenvatting ter controle aan de docent laten zien).
3. Oefen door opdrachten te maken en voor jezelf na te kijken (zo kijk je of het geleerde kan herkennen en kan toepassen.).
 - Maak b.v. het voorbeeldproef bij elk hoofdstuk en kijk deze voor jezelf na!
 - Maak b.v. lastigere vragen en kijk deze voor jezelf na!
4. Kom je niet uit sommige opdrachten of begrijp je ze niet bestudeer ~~de~~ deze theorie dan extra goed en kijk waar het probleem ligt.
5. Iedereen is dinsdag het 6^e uur ben je welkom voor maatwerk scheikunde (vragenuurtje).

GEEN GOEDE AANPAK: HET DOORLEZEN VAN DE TEKST, HET ALLEEN LEREN VAN DE SAMENVATTING

OF 1 DAG VAN TEVOREN LEREN als voorbereiding voor de toets!

Vak: Biologie

Studie: Mavo 3

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %	SE %
SO	SO Organen en cellen Leerdoelen: • Je kunt negen levenskenmerken van organismen benoemen. • Je kunt de levensfasen van de mens noemen en voorbeelden van ontwikkeling geven. • Je kunt de organisatieniveaus binnen een organisme benoemen en beschrijven. • Je kunt delen benoemen van dierlijke en plantaardige cellen met hun kenmerken en functies. • Je kunt de kenmerken van chromosomen beschrijven. • Je kunt beschrijven hoe een mitose verloopt en wat het doel en de kenmerken ervan zijn. • Je kunt beschrijven hoe geslachtschromosomen het geslacht van een mens bepalen.	S	30	7,5	
PW 1	Toets Voortplanting Leerdoelen: • Je kunt de delen van het voortplantingsstelsel van een man en vrouw met hun ligging, bouw en functies noemen, in afbeeldingen aanwijzen en hun werking beschrijven. • Je kunt de verschillen in de bouw en functie van zaadcellen en eicellen noemen. • Je kunt het doel van reductiedeling (meiose) beschrijven. • Je kunt benoemen wat primaire- en secundaire geslachtskenmerken zijn en hiervan voorbeelden noemen.	S	45	17,5	

	• Je kunt de processen tijdens de menstruatiecyclus beschrijven • Je kunt de embryonale ontwikkeling beschrijven.				
	• Je kunt beschrijven hoe eeneiige- en twee- eiige tweelingen ontstaan. • Je kunt de verschillende fasen van de geboorte beschrijven. • Je kunt methoden van geboorteregeling beschrijven. • Je kunt ziekteverschijnselen en genezingsmogelijkheden van belangrijkste SOA's noemen.				

PW 2	Toets Erfelijkheid Leerdoelen: • Je kunt omschrijven wat een genotype, fenotype en een gen is. • Je kunt omschrijven wat homozygoot, heterozygoot, dominant, recessief en intermediair fenotype betekenen. • Je kunt een kruisingsschema opstellen. • Je kunt bij een gegeven kruising genotypen en fenotypen van ouders/nakomelingen afleiden. • Je kunt uit een gegeven stamboom afleiden welke genotypen de individuen hebben en welk allel dominant/recessief is. • Je kunt omschrijven wat een mutatie is en je kunt omschrijven hoe kanker ontstaat.	S	45	17,5	
SO	SO Ordering Leerdoelen : • Je kunt organismen indelen in vier rijken. Van elke rijk kun je de gemeenschappelijke kenmerken noemen. • Je kunt omschrijven wanneer organismen tot een soort behoren. • Je kunt kenmerken van bacteriën en schimmels noemen en beschrijven welke rol ze spelen voor de mens. • Je kunt het plantenrijk indelen in spore- en zaadplanten. Van beide kun je kenmerken en voorbeelden noemen.	S	30	7,5	
	• Je kunt het dierenrijk indelen in zeven stammen. Van elke stam kun je voorbeelden en kenmerken noemen. • Je kunt een determineertabel van organismen gebruiken				

SE1	Toets Stevigheid Leerdoelen: • Je kunt in een afbeelding van het skelet de beenderen of botten benoemen. • Je kunt de functies van het skelet noemen. • Je kunt pijpbeenderen en platte beenderen van elkaar onderscheiden en kenmerken noemen. • Je kunt verband leggen tussen de vorm en functie van botten bij zoolgangers, teengangers en hoefgangers. • Je kunt de kenmerken van beenweefsel en kraakbeenweefsel noemen. • Je kunt de verschillende typen beenverbindingen noemen. • Je kunt de bouw en werking van spieren beschrijven. • Je kunt het belang van een goede lichaamshouding aangeven. • Je kunt van enkele blessures beschrijven wat er aan de hand is en hoe je ze kan voorkomen.	S	45	17,5	5
PO/P	PO Ecologie Leerdoelen: • Je kunt een ecologisch onderzoek voorbereiden, uitvoeren en presenteren.	PO/P		7,5	
SE2	Toets Duurzaam leven Leerdoelen: • Je kunt manieren noemen waarop de mens afhankelijk is van het milieu. • Je kunt de belangrijkste milieuproblemen, de oorzaken daarvan en mogelijke tegenmaatregelen noemen. • Je kunt de kenmerken van bestrijdingsmiddelen en biologische bestrijding noemen.	S	45	17,5	5

	• Je kunt verschillen aangeven tussen gangbare en biologische landbouw. • Je kunt de belangrijkste energiebronnen met hun voor- en nadelen noemen. • Je kunt beschrijven wat het broeikaseffect is en oorzaken/gevolgen van het versterkte broeikaseffect en klimaatverandering noemen. • Je kunt een aantal methoden van afvalverwerking noemen.				
PO	PO Gedrag • Je kunt omschrijven wat gedrag is en hoe biologen gedrag bestuderen. • Je kunt verschillende typen sociaal gedrag onderscheiden. • Je kunt een ethogram en een protocol maken en een gedragsonderzoek uitvoeren.	PO		7,5	
Opmerkingen: S = schriftelijke toets PO = praktische opdracht P = practicum M = mondeling					

Vak: Praktijkgericht programma

Studie: Mavo 3

Code	Wat leer ik, welk doel bereik ik en hoe leer ik?	Vorm	Duur	Weging %
PO1	Inhoud: 'Het beste idee van de RSG'	S	nvt	25
PO2	Inhoud: 'Het organiseren van een wereldmarkt'	S	nvt	25
PO3	Inhoud: 'Biodiversiteit'	S	nvt	25
PO4	Inhoud: 'Ter Apel op de kaart'	S	nvt	25

Opmerkingen:

Binnen elk project worden Domein A (Praktijkgerichte opdrachten) en Domein B (Programmaoverstijgende vaardigheden) Examenprogramma Praktijkgericht programma vmbo gl en tl getoetst, zoals beschreven bij de algemene leerdoelen.

Per project worden programmaspecifieke vaardigheden (Domein C) behorende bij de profielen Zorg & Welzijn en Technologie & Toepassing getoetst, opgenomen uit het Examenprogramma Praktijkgericht programma vmbo gl en tl. De getoetste vaardigheden zijn afhankelijk van de opdrachtgever, en de keuzes die de leerlingen maken.

De programmaspecifieke vaardigheden die per project worden getoetst worden in het werkboek van het project, voorafgaand aan de periode waarin het project plaatsvindt, gepubliceerd aan de leerling.

Ten tijde van het opstellen van deze leerwijzer zijn de projecten nog in ontwikkeling.